

Til dig der læser dette.

Disse notater er udarbejdet til det foredrag, som jeg afholdt d. 2. december 2019 på Aalborg stadsarkiv, for Danske slægtsforskeres Aalborg afdeling.

Notaterne skal ses i sammenhæng med den Power-Pointpræsentation som hedder "Læsøforedrag 2. december 2019-1" (i PDF-format)

Notaterne er udarbejdet med henblik på at støtte min egen hukommelse undervejs i foredraget, og kan derfor virke fragmentariske, og måske svære at få noget relevant ud af.

Men har du nogle spørgsmål, er du velkommen til at maile til mig på:

dahl@home2.gvdnet.dk

Venlig hilsen Kurt

Læsø Slægts- og kulturhistorie

Juletradition og andre traditioner – Jane og Julen 1919

Opfordring til at beskrive – projekt? lokalarkiver?

OH Starte med at fortælle hvad foredraget indeholder

- Hvorfor det blev Læsø
- Læsøs historie
- Læsø og slægt - navneforskning
- Administration og arkivalier
- Historie som kan ses på Læsø i dag.

Hvorfor blev det Læsø

Jeg kunne have valgt så meget andet.

Øvrig slægtsforskning – geografisk spredning, 15 amter samt Tyskland

Gitte –

ego 3 amter + Norge og Sverige.

Interessante særkender ved Læsø bla. Tangtage, fællig og salt

Else og Lars – min direkte vej til Læsø.



OH

Else Bjørnsdatter Jørgensdatter født d. 29. juli 1831
i Klitten i Hals sogn på Læsø. Datter af JBP og
AKC

Hovedpersonerne i min slægtsbog fra 1999 ”En slægtsbog om mine
forfædre på Læsø, og lidt om øens historie”

til Aalborg 1853 og 1855 til Sdr.h - gift med Lars f. 18 juni 1815 i
Sønderholm - Historien med kornsækken – kønsroller på Læsø

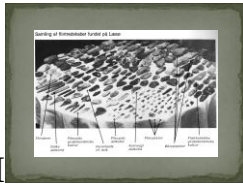
Lars og Tang Kristensen, Else og datteren, samt Elses historie

Til Sdr. Tranders 1865, Hasseris 1866, til Læsø 27/4 1874 – 14 maj 1877
auktion på Læsø – Forhør Hornum Herred

aner bagud på Læsø – nordmænd og svenskere – ældste født ca. 1460 –
tilbage til tip 6 og 7 – enkelte anesammenfald



Læsøs historie



OH

Oldtiden – spredte spor efter midlertidig ophold
strandlinjen har ændret sig – se senere
Grubekeramisk 3100-2900 fortrinsvis
havjagt og fiskeri
Dolktiden (senneolitisk tid) 2400-1700



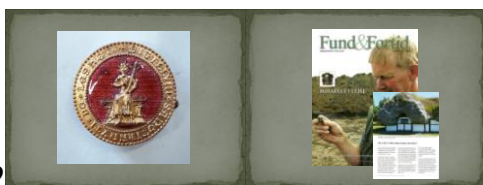
OH

Bosættelse på Læsø

Efter bronze- jernalder og vikingetid blev Læsø beboet i Middelalderen –

Svend Knud og Valdemar - borgerkrig - S og V (fætre) sammen senere V og K sammen. Fredsaftale 9 august 1157 - V. fik Jylland, K fik Fyn og Sjælland og S fik Skåne og Halland. i Roskilde ”Blodgildet”

Cisterciensermunkene/Viborg domkapitel og Vitskøl
– rydning af skov – Byrum
Skov på hele øen



OH x 2

Ud af ovennævnte kommer historien om Læsøs segl – Nationalmuseet
1894 25 kr. + en kopi
Men er det den rigtig Knud
Knud den Hellige – Knud Lavard – stil spørgsmål til den givne historie
”Fund&Fortid”

OH x 6 Øens kirker skitse over placeringen ved vandet. Husk at omtale
saltsyderiernes og landbrugsområderne



Middelalderkirker –
Byrum (kb fra 1720) i 1742 stod gabestok
1959 75 kister – ældste fra 1600tallet

Vesterø (kb fra 1646) Munke/nonnekloster

Stenen ved Hals kirke (kb sammen med Byrum) sandflugt pga. træhugst
(hvor træhugst kommer senere) 1730 forfald tårn stod tilbage pga. skibe,
sognebørnene flyttede, tidligere det største sogn ,
Historien om Kirkedøren

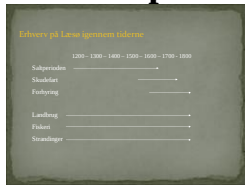
Østerby kirke



OH x 2

Gravmonumenterne ved Byrum kirke og i Vesterø kirke. (årsskriftet
1988) tidligere ligget på kirkegårdene og blev ødelagt

Erhverv på Læsø igennem tiderne – OH – overskrift – gennemgå planchen



Saltperioden

Må være startet med munkene – datidens køleskab

Træafbrænding og sandflugtens betydning

Hals sogn/kirke/tårn ødelagt, intet kunne dyrkes,

folk flyttede fra sognet (kirken gik til)

Træ til saltsydningen og husbyggeri, skibsbyggeri og brændsel

Tingbøger og Matrikler viser at Hals sogn ebber langsomt ud, (meget navnestof) klager over skatter - Tilbageflytning



OH

Skov først igen i indeværende århundrede

1330 Børglum Bispen 14 læster á 18 tønder
salt = 28-35 tons salt for at gifte
nærtbeslægtede på øen

Advarsel fra Kongen i 1536 (80% af skoven væk) efter klager i 1476 og
1524 (skrf. kilder) i 1160 skov på hele øen

fra middelalder til 1652 forbud må skovhugst (advarsel fra kongen i 1577)

Læsøs problem - skovene manglede - marker ødelægges, afgrøder kunne ikke dyrkes

Saltkister gennem hele perioden

Senere Ove Mathisen, Friderich Edelberg, Dr. Bister, Abraham Pelt

Saltkompagniet Konsortium i 1766, oprette saltværk, anlægge havn, betale domkapitlet den årlige landgilde - hoveri og kørsel og råderet over saltområderne – Læsøboerne ville blive slavebunden



Skudefart

Tog over efter saltperioden (overlapping)



OH – Norge, Sverige, Holland og DK F. eks. Fødevarer til Norge (mel, brød, fisk, flæsk, øl, osv. - træ til Læsø og andre lokaliteter i hele Danmark

Skuder overvintret i Sæby og Aalborg -

Div. toldregnskaber, navne historie og skudestr. og rejse hvorhen

Flåde halveret fra 1650 til 1694 (største antal i 1671) i 1743 er der 3 tilbage der lægger til i Aalborg

Lammet af krigen i starten af 1700 tallet (Tordenskjold) Læsøboer i fangenskab, og kom aldrig i gang igen for alvor.

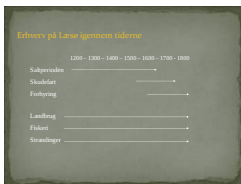
En del skuder er bygget på Læsø (der skal også bruges træ)

I samarbejde i fællig med andre fra Læsø

Fra skiftet efter MP, 1720: Skibsparter, 5/6 part udi Een gl. skude Ved Aalborg beliggende med hvad som der tilhører af seil og treigl, Anker og tov, Vurderet for 33 rigsd 2 mark.

Fra TB (**Fol 607b**) No. 3 Fred. 5 tus 1 1/2 rd 1759

Ieg underskrevne Søren Cortsen, kiendes og hermed Vitterlig gjør, at have solt og afhændet, ligesom ieg og nu hermed sælger og afhænder til Niels Poul Larsen Dam 1/3 part, i dend mig tilhørende Gallioth, Tobias kaldet, drægtig 12 Læster, nu beliggende for Aalborg, og interesserende med Peder Andersen, og Melcher Christophersen Stoklund her paa Læssøe. Hvilken 1/3 part med alt dessen tilhørende, staaende og løbende Reedskab, intet undtagen men som dend nu findes bemelte Niels Poul Larsen Dam og Arvinger skal have nytte, bruge og beholde for et fast urýggelig og uigienkaldelig Kiøb, saasom ieg derfor haver annammet fuldkommen betaling, nemlig 226 rd 4 Mk. -



Forhyringsperioden

Tog hyre på skibe, bla. langfart til Fjerne himmelstrøg, bla. Indien - Mange omkom undervejs



OH - Mange unge gik og danderede den når de var hjemme iført smart tøj fra de fjerne egne

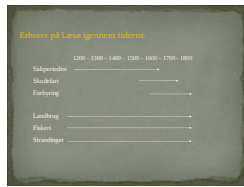
Og på orlogsskibe f. eks 100 mand udskrevet til flåden o. lign. mindre til hæren

Ses ofte i skifter: har været væk i 7 år o. lign

www.Skippere.dk

Påvirkninger - interiør (kobber og messing i skf)- Hollandske stentallerkner og stenkrus i skf. og på museumsgården

Tog alene på togt - fra København – mange fra konfirmationsalderen



Landbrug OH

Dårlige jordforhold – sandet, og ofte ikke gødet eller dårlig gødning - aske

Matriklen 1688

Gårde i Saltum og Byrum:

Under 1 til Hartkorn:

- Saltum 45% af alle
- Byrum 68% af alle

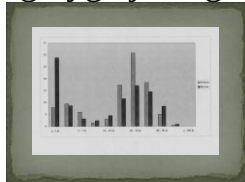
Hartkorn 1 til eller derover:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Saltum	9	10	14	7	6	12	4	5	4	2	2	2	2
Byrum	30	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11

Hvilket ses i Matrikel 1688 OH

Landbruget var for det meste kvindens og klunternes arbejde, klunter vant til landbrug hjemme fra – fra Vester Land

Dårlig hygiejne og meget tid ved landbruget betød stor børnedødelighed



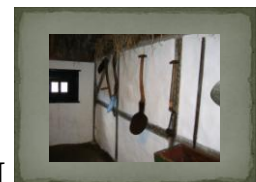
OH

Melchior Stoklund fra 1765-1775, 9 børn begravet, deraf 8 under 1 år

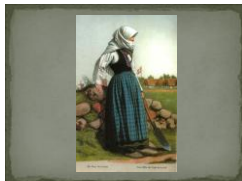


Fælligbegrebet OH x 2

Hauger, indmark og udmark, diger.



Læsø kendt for spaden - Gravning af mark og tørv OH



Læsøspaden, bruges kun med hænderne måske knæ, ikke fod.

Pasning af køer, får og heste - Før 1750 høstede med Segl (kvinderne) og Le (mændene)

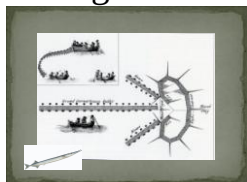
Kvinderne kørte både til landbrug fiskeri og til strandinger

Træhåndværk, tømmerstuer og tømmerredskaber til aftægt



Fiskeri

Blev aldrig det helt store på øen - Naturhavn



OH Fælling Hornfisk fra Bing 1802

Øverst: voddet sættes ud af vodselskabet – 3 både

nederst: Bundgarnsselskabets 3 mænd røgter garnene – yderligere tegninger i "Beskrivelse over Læsø 1802"

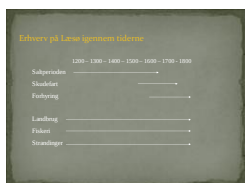
Hornfisk 6-8 uger/år - afspejles i tingbøgerne (få sager) Hornfisk solgtes til svenskerne der kom fra skærgårdene, det gav rede penge

Fælling pga. måden de fangede på - store net, placeret på bestemte måder

Folk midt på øen fik sjældent fisk - købte af svenskerne

Ude at fiske flere dage i træk - madpakken = "kavringer" rugbrød halv bagt derefter overskåren og i ovnene igen - hård overflade, kunne holde længe

Konen kørte bundgarnene ud til jollerne - Vognen var kvindens, jollen var mandens.



Strandinger –

Strandinger 1780-1800 OH – svingende indtægter

Pga. Læsøs flade udgrunde – har også været let at forsvare –
kanonstillinger – Bog Kanon, krudt og kugler

Kikkert - stigerne på taget

Fløjstang - kurvene på masterne

Fordel at skoven var væk - Da Læsø var et fladt land uden skove, og man derfor kunne se langt.

Claus Bov, der af ren befippelse, gav en spansk båd den rigtig kurs omkring Læsø, så den ikke strandede. Hvilket han måtte høre mange ord for.

Træ til byggeri - Byggematerialer til gårde og huse. både lovligt og ulovligt.

Sødrucker og overtro – en af mine egne forfædre døde i forbindelse med en bjergning i 1767 – Lars Eliassen

Afgifter til domkapitlet og kongen og unddragelse deraf, Tolder udnævnt efter konstateret snyd –

Væsentlige indtægter fra bjergeløn og hvad der ellers kom ud af det.(sager om ting der forsvandt i TB - tyveri)

Indtægter ved Strandingerne, rede penge (bjærgeløn), Strandingstræ i

husene Overlevende kunne leje sig ind på gårdene

Kvinderne kørte vognene - langt ud i vandet

Søforhør i TB

Heste eller kreaturer i klitten med lygter – også i andre egne af Danmark

Strandinger har ført til mange ægteskaber
og børn født udenfor ægteskab, med fremmede søfolk (navne i TB)

Arkivalier fra nyere og gamle strandinger. Hele pakker på LAK opdelt pr
år. f. eks 1837

Hvad stranding også kan føre til:

Artikel– Danzigmann ”Alexander de Comte Dohna” – Skipper Jørgen
Michley – jernskrog -

Søforhør – strandede natten imellem 27 og 28 nov. 1741 - Hårdt vejr,
ingen kunne gå ud

TB 2 jan indført 12 jan 1742 6 april indkaldes til auktion – først derefter
forsvandt skroget, men Danzigmann-navnet stod tilbage

Det var en gennemgang af Læsøs historiske perioder med enkelte undtagelser.



Læsøs folkedragter



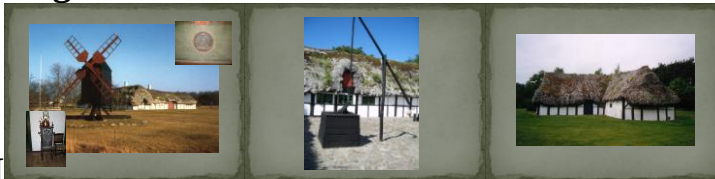
OH Mændene Høj hat

Læsødragten/Dr. Margrethe I Dr. f. 1353 (1376-1412) (Kalmarunionen) – Børglum bispen bandlyste Læsø i år 1400 – Margrethe hjalp eller fik hjælp under hårdt vejr og forærede en dragt der blev læsødragten, eller løse klædningsstykker + smykker
skifter undersøgt - Ingen hele dragter fundet

folkedans hver sommer ved museumsgården



Læsøs tanghuse og stubmølle



OH

Bilæggerovn – dragkiste ”Ingeborg Svendsdatter Strøm fød Anno 1754 den 12 october” og mange andre navne og initialer

Ca. 33 huse og gårde med tangtag

Tangtage gik til – to ting manglede – viden og penge – Henning Johansen og fonde

Pris for et tangtag og hvor lang tid den kan holde.

Projekt nye tangtage 80 mil. bevaring af tagene på 22 huse/gårde

Beskrivelse af hver enkelt hus/gårds historie

Køre- og gangrute rundt til tanghusene i Østerby med infostander ved husene

I 1770 var der ved tængning af Vesterø skole 80 mennesker.

Hedvigs hus Laug



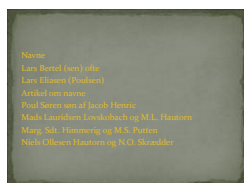
Navnehistorie

Navneskik –(eller uskik om man vil)

Faste opkald efter morforældre og faderens forældre findes ikke – man vil selvfølgelig kunne finde nogle

Der var en fast regel på Læsø – de fik et navn

Almindelig navngivning findes Peder – Pedersen og Pedersdatter



OH

Tilnavne afledt af steder på øen Hyllebusk, Langstræde, Kokjær

Tilnavn fra profession – bødker Smed/Smith osv.

Tilnavn fra lokaliteter udenfor øen – Poul Pedersen Gadholt fra lokaliteten Gadholt i Understed sogn

Dobbelt patronymikon brugtes ofte Poul Lauridsen Melchiorson, Laurids Lauridsen Melchiorson - Søn af Laurids Melchiorson – Man skal tænke på hvem er skriveren.

Anne Madsdatter Thorsdatter – datter af Mads Thorsen

Claus Sørensen Bach og Margrethe Andersdatter Gaarn

Han var søn af ugifte Margrethe Svendsdatter og en svensk sømand som hed Jens!

Det virker forkert, at Claus hedder Sørensen når hans far hed Jens. Senere kaldes Claus også for Drage og en enkelt gang Winther.

Men at der er tale om den samme Claus ses ved at læse følgende data igennem.

Det er ikke første gang, at jeg på Læsø er stødt på sådan en uoverensstemmelse mellem faderens fornavn og barnets efternavn.

Poul Søren(sen) søn af Jacob Henrik og Anne Larsdatter

Anne Marie Larsdatter Smith, døbt som UÆB i Byrum kirke d. 16 jan.

1780. Datter af Else Simonsdatter Laurvig og ugift karl fra Lyngsaae Jens Pedersen

4. feb. 1781 trolovet unge karl Lars Larsen Smed og quinden Else Simonsdatter Laurvig Endvidere bekræftet i skifter

3 søstre, Anne Pedersdatter Gai hed 2 af dem, og den tredje hed Anne Gai Pedersdatter

Samme Poul Sørensen havde følgende børn sammen med Else

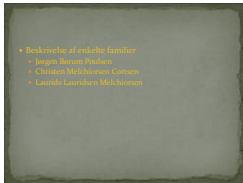
Bjørnsdatter Nielsdatter: -

Jørgen Børum, Anne Larsdatter, Anne Kirstine Poulsdatter, Niels Thorsen, Lars Strøm, Lars Eliassen.

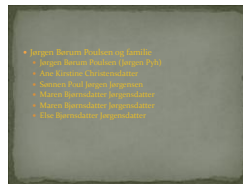
morfar blev gift med farmor (Niels Jensen Thorsen og Anne Larsdatter Rimmen)

Hvor kom Cortsen fra – ses ofte i de bedre kredse: skipperne.

"Ung - gammel" "store" Jens Erlandsen "lille" JE"
"yngste" Anne Andersdatter – "ældste"
er i sødskendeflokke – ikke søn og far, eller mor og datter



Beskrivelse af enkelte familier



Jørgen Børum Poulsen og familie

Barn før han blev gift – 20 år gl. – kvinden fra 1795
Senere gift med en fra 1794

Diverse forefaldende arbejde samt snedker, fisker, skomager, husmand og
til sidst aftægt

Forsøg på Tyveri af skind - kopieret nøgle til pakhus – Bernt Fallenkamp
– Fængsel 4X5 dage + retsomk.

Troldmand (usynlig) (Hekse og mestermænd på Læsø – Heksesag/CPC)



Sygdom (1888) – lokalarkivet – her ses det også at de
har et plejebarn i 1876, samt skolemulkt for Poul Søren (1847)

Udstykningsdok. På lokalarkivet

Aftægt

Solgte huset til Maren

Besøg og kaffe i huset

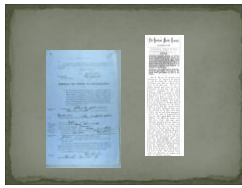


Maleri ved død

AKC – stort set intet om hende

MBJ – døde 1 år 4 mdr. – jf. tdl. statistik

MBJ opkaldt efter afdød søster hendes videre liv indtil 1916
boede hjemme hos forældrene, og tog sin far på aftægt. Boede i Hals sogn
hele livet – døde i Bangsbo – mon hun var ude af sognet nogensinde



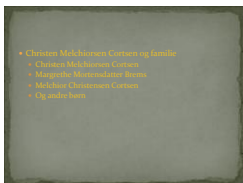
OH Poul Søren Jørgensen - konfirmeret 14 april 1849 -
ude at sejle (hj. i 1850 - FT 1855 ”han farer fra Amerika”) – Poul Simon
Johnson

Til Australien fra London 7 maj 1857

Gift med en dame fra Irland

Mail fra Læsø Møde efterkommere i Frederikshavn
Europatur bla. til Irland

EBJ Else er omtalt tidligere



Christen Melchiorson Cortsen og familie

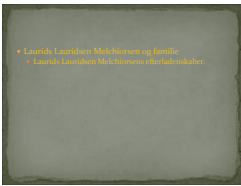
Den rigere del af befolkningen – skipper
Oldeforældre til JBP's kone AKC

Cortsen-navnet fra hans stedmor – Melchior Poulsen og Else Sørensdatter Cortsen



Epitafium i Byrum kirke

MCC Skipper må have mødt sin kone på en rejse.
Melchior skilt i 1765 efter et turbulent ægteskab (gift i Solum i Norge)
Anne Hansdatter tog til Norge og blev besvangret af en ryggesløst person.
1767 aflagde ed på at han ikke var far til et barn.

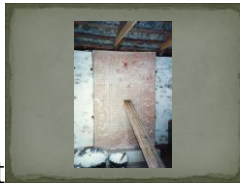


Laurids Lauridsen Melchiorson

Bror til CMC's farfar (ane i en anden sammenhæng)



Bogøgårdskatten



Gravmonument

Der kunne fortælles mange andre gode historier om andre af mine forfædre på Læsø



En anden forbindelse til Læsø

når man arbejder med et specielt område ønsker man flere aner, men....

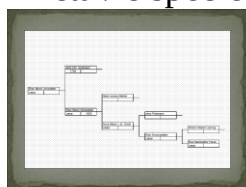


OH

Ellen Marie Jensdatter gift med Anders Pedersen Dahl.

bror til min oldefar.

Anetavle speciel afstamning – både ægte og uægte børn– klunter OH



Ellen og heksekunster (typisk Læsø)

Alstrup - Fra bogen "Fra en landsbyfotografs billedbog" af Eigil Føns og A. Skjødsholm - side 18:

"Tæt ved fattighuset lige øst for sognegrænsen mellem Saltum og Alstrup boede i 1880 på matr. 2b i Alstrup et ægtepar, Anders Pedersen født i Saltum omkring 1844, og Eline Marie Jensen født i Byrum på Læsø omkring 1846. Line, som man kaldte hende, var ikke alene bekendt som en ivrig rygtesmed og nyhedsspreder, men hun var også kendt, for ikke at sige berygtet, for at kunne hekse, og de fleste holdt sig lidt på afstand af hende. Hendes heksekunster gik bla. ud over Trynkonen. Hende kunne hun gøre luset, men havde hun forhekset nogen, kunne hun også gøre det godt igen og fri folk fra det onde, hun havde forvoldt dem. Bla.: En dreng, som Line havde forhekset, fik det råd, at han skulle gå op på kirkegården og skære en stor græstørv, og heri skulle han skære et hul så stort, at han kunne kravle igennem det. Så var han frigjort for det onde, som Line havde påført ham.

Husk Evald tang Kristensens historier – er af samme kaliber



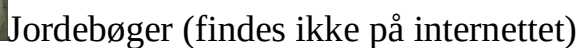
- Lokalarkeiver på Lørdag
- Kriminologiske journaler fra 1800
- Kriminologiske papirer fra 1800
- Manuskriptsamlingen
- Indsamling af krimier fra 1800
- Litteratursagde-kriminologier fra 1800-1900
- Og mere

Husk at nævne andre lokalarkiver – mange vigtige arkivalier, som ikke findes andre steder

- Herreder og bisk
- Bergslags Harned
- Harned Harned
- Domsbergslags Harned
- Harned Harned
- Lasse bisk

- **Anter og bøger**
 - Våning og Hald ant
 - Aftening ant
 - Bogenantent i Våning
 - Bogenantent i Aftening

Ægteskabsbevilling fra 1724 Joen Sørensen og Anne Poulsdatter



Flere personer i samme hus/gård pga. skat.

Endelig husk litteraturen – se kilder på foreningens hjemmeside bla. med litteraturindhold



Historie på Læsø i dag

Museumsgården (interiør)

Hedvigs hus, Tanghuse i Østerby, Kirkerne, Hals Kirkedør, Epitafier og gravmonumenter ved kirkerne, Bogøgårdskatten, Saltsyderiet, Digerne, Stednavne (Storhaven, Stoklund, Langstræde o.s.v.) og meget andet.



Spørgsmål